

EGY ÚRIASSZONY EMLÉKÉRE

Régen azt mondták, egy igazi úriasszony neve háromszor szerepelhet az újságban. Amikor világra jön, amikor férjhez megy és amikor a halálhírét közlik.

Blau Elsa 1909. június 13-án született Komáromban, és a szülei ezt a fontos napot valóban meg is örökítették a helyi újságban. Kisgyermekkoráról nem sokat tudni. 1914 őszéig a család polgári nyugalomban élt. Erről az időről maradt is egy fénykép: anyjával és kisöccsével ül Licht Ödön komáromi fényképész műtermében, és sötétkéek matrózruhában mosolyog a lencsébe. A kép dátuma 1914. április 28. Nemcsak ők hárman, mások sem tudták, hogy pár hónapra rá örökre felbomlik körülöttük a világ.

A háború kitörésekor apja a frontra került, az anyja egyedül ült a gyarmatáru-kereskedésben. Nehéz évek következtek, gondok és izgalmak között. De közel maradtak a rokonok és a barátok, és a városban is mindenkinek egy gondja volt, hisz alig volt olyan család, amely vagy az apa, vagy a fiú miatt ne nézte volna remegve a falakon megjelenő front-értesítéseket. Véget ért a háború, és ha sebesülten is, de visszajött az apja. Azután kitört a forradalom meg az ellenforradalom, de bár a város azontúl Csehszlovákiához tartozott, minden komáromi jó magyar maradt.

Közben Elsa, akit mindenki Babusnak becézett, nagylány lett, és szülei a változó világhelyzet ellenére elküldték Wiesbadenbe, intézetbe, hogy a zongora- és németórákkal gazdagított nevelésére rátegyék a koronát. Miután hazatért, egy bálon megismerkedett jövőd férjével, s noha az udvarlás évekig tartott, semmi olyan nem történt, ami újsághírre érdemesítette volna az életét 1931. november 8-ig, amikor, ismét a komáromi sajtóban és ugyancsak magyarul megjelent az esküvőjéről szóló értesítés.

Komárom után először Szolnokon, később Budapesten lakott a férjével. Első gyermeke, egy kisfiú, halva született, óriási csapás volt ez a számára, talán az első valódi szenvedés, amin keresztülment. De ott volt a család, a barátok, és mindenki tudta, milyen az efféle bánat, hiszen mindenkinek vannak szeretett halottai. Nem került a hír az újságba, csendesen siratta, sokáig, még jóval azután is, hogy 1934-ben megszületett a lánya.

Mialatt a család gyarapodott és gazdagodott, gyülekeztek fölöttük a nemzetközi viharfelhők.

Nem akartak tudni róluk, velük „az nem történet meg”. 1938-ban a család egy része Szlovákiából Izraelbe vándorolt. Komáromban gyűltek össze a búcsúztatóra. Megsiratták az aliázókat, ki tudja, milyen borzalom vár rájuk. Azok is félig titokban mentek el, nem írták meg az újságok, hogy akik értik az idők szavát, meneküljenek. Egy órával később suhancok bevették a zsinagóga ablakait. Erről sem írtak az újságok.

Azután kitört a háború Magyarországon is, és kiderült, hogy férjének húga, Regina, végzetesen feledékeny. Elfelejtette ugyanis, hogy az első világháború után férjhez ment egy Magyarországon maradt orosz hadifogolyhoz. Ellenséges állampolgárnak minősítették; Izsákkal és hét gyermekükkel (ők tartották egyedül a vallást a családban) 1941 augusztusában Kamenyec-Podolszkban ukrán kísérőik maguk ásta sírba lötték őket. Ez sem jelent meg az újságban.

Aztán egyre gyorsabban peregtek az események. Március 19-én a németek megszállták az országot, s noha nem volt benne neve az újságban, Babus rájött, hogy most róla is szó van, de akkor már késő volt.

Babus súlyosan cukorbeteg férjét egyelőre felmentették, de a munkaszolgálatos öccse miatt sokat kellett izgulnia. A házat „szerencsére” zsidó házának nyilvánították, így nem kellett elhagyniuk a lakást, csak még tízennégy embert költöztettek hozzájuk. A naponta megjelenő rendeletek, például, hogy április 5-től csillagot kell viselnie, hogy a villamosnak csak az utolsó kocsiján utazhat, hogy június 23-tól csak 4 és 7 óra között mehet ki az utcára, nem személyesen hozzá szóltak: addigra Babus megszűnt személy lenni, csak zsidó volt.

Október 15-én a férje, aki magas ember volt, levette a házról a csillagot. Még aznap este értek a nyilasok, de elmenekült, azután bujkálni kényszerült. Babus nem tudta, mitévő legyen, de azt tudta, hogy a rendeleteket respektálni kell. Ezért elhelyezte tízéves kislányát idősebb barátoknál, ő maga pedig begyalogolt az óbudai tégtagyárba, hogy azután onnan vagy huszonhétézer zsidó férfi és nő társaságában, elinduljon Hegyes-halom felé az országúton. Elment Szőny mellett – két vasúti megállóra Komáromtól –, és eljutott Gönyűig. Ott egy nyilas kihívatta a sorból, kocsiba ültette, és visszavitte Pestre.

A nyilast Zombori úrnak hívták. Azelőtt férfi-

fodrász volt a Sziget utcában. A harmincas évek végén Babus férjétől kapott pénzt, hogy önálló üzletet nyisson. Mikor a férje rátalált, a nyílasegyenruha ellenére azonnal vállalta, hogy megmenti „a nagyságos asszonyt”.

Az ostromot befejezve töltötték – akárcsak Aida, mondták egymásnak – egy légoltalmi pincében. 1945. január 18-án szabadultak fel, s csak hosszú idő után vették tudomásul, hogy a vidéken élő és a munkaszolgálatos családtagok közül senki sem élte túl a szörnyűségeket.

Több mint hatvan rokonát vesztette el, közöttük egy nagybátyját is, akinek felesége keresztény volt. Juliska néni minden vasárnap sírva mondta az ebédnél: „Látod, Babuskám, minden büdös zsidó visszajött, csak az én drága Lajoskámot ölték meg!”

Azután Babus felejteni igyekezett, vagyis emlékezni és felejteni. Emlékezni Velencére, de elfelejteni a szülők utolsó, a gettóból írt levelét; emlékezni mindenre, csak a családról nem volt szabad beszélni. Jött az újjáépítés, ismét „jól ment” a vállalat, amíg, számukra újra váratlanul, 1948 tavaszán államosították, és Babus férjét letartóztatták.

Házkutatást tartottak, felvágták a bútorok huzatát, kitépték a festményeket a keretekből, a férjét pedig egyszerűen elvitte az ÁVÓ. Szerencsére az ilyen kényes és kompromittáló híreket akkoriban nem közölték az újságok. Évekkel később, Amerikában azt kérdezte tőle valaki, miért nem hívta ki a rendőrséget.

A férjét pár héttel később kiengedték, megúsza azzal, hogy megkínózták: vallja be, hova csempészte (immár nem mint zsidó: mint kapitalista) a nemzeti vagyont. Ezt is túlélte, és Babus, aki azelőtt csak a családban és a háztartásban élt, állást vállalt: könyvelt, sőt jó munkájáért kitüntetést is kapott. Az újságban nem jelent meg, de neve kint volt a vállalat falijútságján.

Aztán csoda történt: 1956-ban kitört a forradalom. Babus sosem volt bátor, de sikerült elintézni, hogy mentőautóval átviszik a férjével a határon Bécsbe. Végül a mentőautóból mozgó vonat lett, a határ előtt kellett leugrani róla, és Babus átkúszott az aknákkal tűzdelt határsávon.

Az újságok nem jelentették be Bécsbe érkezését, mert vele együtt még vagy százezren választották a kivándorlásnak ezt a modern módját. Ugyancsak hírverés nélkül szállt partra Amerikában, egy kis hadihajóról, amelyről leszerelték az ágyúkat, és menekültekkel zsúfolták tele: Babus csak egy volt a sok-

ezer hontalan között, aki új hazát talált. Kaliforniában két héttel később újra könyvelő lett az úri-asszonyból: a számok nemzetközi nyelvén tudott beszélni. Már csak az angolt kellett hozzátanulnia.

Húsz év telt el azután békességben, olyan nyugodalomban, mint fiatal lány korában. Az angollal továbbra is hadilábon állt, de büszke volt amerikai útleveleire, és boldogan mutatta fel az európai határokon, férjével tett utazásai során.

1977 februárjában meghalt a férje. Babus ekkor valóban önálló lett. Minden ügyét maga intézte, és úgy vezette a könyveit, ahogy férjétől tanulta. Büszke volt a lányára, a vejére és az unokáira, de arra a legbüszkébb, hogy nem szorult segítségre, sem a bankban, sem az adóhivatalban.

Szépen öregedett, egészségesen, csak az emlékezőtehetsége kezdett romlani. Végül mindent felírt, és bevásárláskor a táskájában vitte magával a cédulákat.

1992 december végén is vásárló körútra indult, mert a Szilveszter-esti vendégségre (lányához volt meghíva) sütni akart valami magyarosat. Kellemes, napos délután volt, igazi nyári idő, amilyen csak Kaliforniában szokott lenni december végén.

Nem jutott messzire: megállt mellette egy kis teherautó, s egy férfi ugrott le róla. Fejbe verte az idős asszonyt, megpróbálta kitépni kezéből a táskáját. Ki tudja, miért, Babus, talán életében először, ellenállt. Belekapaszkodott a támadóba, aki visszaugrott a kocsira. A társa gázt adott, és a kocsit egy darabig magával vonszolta Babust. Súlyos sérülésekkel szállították be a mentők egy közeli kórházba. A neve most sem került az újságba, mert ami vele történt, naponta százszámra esik meg a többmillió Los Angelesben.

Babus lassan gyógyult, aztán agyvérzést kapott. Egyik oldalára megbénult, nem tudott sem beszélni, sem nyelni, és egy csövön át táplálták. Szelleme is megszűnt, legtöbbször hozzátartozóit és barátait sem ismerte fel. Néha láthatóan szenvedett, de gyakran aludt: ilyenkor mindenki, aki szeretete, örült, mert azt remélte, hogy álmában talán nincsenek fájdalmai. Két év telt el így, végül szíve és tüdeje feladta a harcot.

1995. február 14-én Babus a szó legszorosabb értelmében kilehelte a lelkét. Úriasszonyhoz illően halálakor jelent meg neve harmadszor az újságban. Temetésének idejét és helyét tudatta azzal a kis világgal, amelybe valaha beletartozott.

* Utóirat Danilo Kis *A halottak enciklopédiája* című könyvéhez.